

ELS ORÍGENS DE L'ORFENAT DE NENES DE MATARÓ (1847-1868)

En aquesta comunicació intentem veure quins van ser els inicis de l'orfenat de nenes de Mataró que es va obrir a l'exconvent de carmelites descalços de Sant Josep, i va arribar a ser una institució centenària que va perdurar fins més enllà de mig segle xx. Si bé no tenim massa dades, i totes són de procedència molt diversa, creiem que són prou interessants i significatives perquè ens permetin constatar que els orígens d'aquesta institució estan molt lligats a la beneficència pública que l'Ajuntament comença a organitzar formalment a partir de 1836, i que anirà centralitzant a Sant Josep on, a partir de 1846, en encomanar per conveni l'ensenyament de nenes pobres a l'Associació de la Sagrada Família (branca de la Concepció, que a partir de 1850 seran les Missioneres de la Immaculada Concepció), aquesta congregació es va responsabilitzar progressivament de les accions de beneficència que es duen a terme a l'edifici (recollir dones velles i pobres) i se n'incorporen de noves (menjador d'alumnes pobres de l'escola i orfenat de nenes).

Ha estat d'especial rellevància per a l'estudi el document manuscrit *Huérfanos recogidas en el Asilo de Huérfanos de San José, bajo la dirección de Religiosas Concepcionistas. Presidenta Concepción Domenech de Fonrodona, nombrada en marzo del año 1865. Su antecesora Dª Manuela Palau de Bofarul*, de l'arxiu de Concepcionistes de Mataró.

LA BENEFICÈNCIA PÚBLICA ALS INICIS DEL SEGLE XIX

El punt de partida de la majoria dels centres assistencials es produeix a l'època baixmedieval, segons Martínez Shaw,¹ en el moment de creixement de la societat urbana i de l'aparició dels greus problemes relacionats amb la salut pública i el pauperisme generalitzat, i que, fent una divisió cronològica, ve a respondre a l'evolució de les ciutats i alhora als canvis de les actituds col·lectives respecte a la pobresa. Així doncs, els centres assistencials a la baixa edat mitjana són el resultat de la concepció cristiana de la caritat i la misericòrdia; en els segles xvi i xvii són la solució al mal social, derivat de la mendicitat i l'ociositat; i a l'època il·lustrada són deguts a una responsabilitat col·lectiva, on les fundacions són escasses, fins que no augmenta la preocupació per aquests temes a la segona meitat del segle xviii i el moviment de les fundacions respon a la conjuntura econòmica i demogràfica.

Si ens fixem en el cas de Barcelona, hi ha una primera fase de gran activitat fundacional (baixa edat mitjana: la Pia Almoina, la casa dels Infants Orfes, l'hospital de la Santa Creu i els bacins de pobres vinculats a les parròquies), després el ritme de fundacions disminueix al llarg dels segles *xvi* i *xvii* (la casa de la Misericòrdia), i segueix una altra etapa d'acceleració d'iniciatives assistencials a la segona meitat del segle *xviii* (Casa de la Caritat, Junta d'Auxilis, l'Olla Pública). Malgrat tot, un tret comú a totes aquestes institucions és la precarietat del seu finançament,² i no és fins a finals del segle *xviii* que l'assistència pública experimenta un gran procés de transformació: la laïcització, a través de la intervenció de les autoritats reials,³ que, junt amb el clima il·lustrat dels àmbits civil, eclesiàstic i militar,⁴ afavoreixen una modernització i racionalització de la beneficència.

Pel que fa a Mataró, una ciutat considerablement més petita que Barcelona però amb uns 10.000 habitants en començar el segle *xix*,⁵ la infraestructura de beneficència és molt minsa. Tenim constància d'una junta de caritat –creada el 1799 per mitigar els efectes que està causant en la població la guerra contra Anglaterra, la qual cosa porta gairebé a la paralització del comerç amb Amèrica– que es dissol l'any 1803 perquè ja no és necessària, ja que les dues classes de pobres que s'havien ajudat eren jornalers que no tenien treball i dones de mariners que eren a Amèrica, i en el primer cas les fàbriques tornaven a tenir treball i en el segon els mariners ja havien tornat.⁶ Aquesta junta de caritat havia estat creada segons l'ordre de 13 d'abril de 1799 del capità general del Principat, i en formaven part el rector, el governador, un representant de l'Ajuntament i quatre ciutadans, l'objectiu dels quals era organitzar la recaptació de fons i la seva distribució.

A Mataró el període 1840-54, com en d'altres ciutats mitjanes catalanes, és molt actiu degut al desenvolupament industrial i comercial, i això implica un increment de població⁷ (bo i les crisis de treball, subsistència i epidèmies⁸) i, per tant, un creixement i una expansió urbans. A nivell social, s'està consolidant el capitalisme i passant de la societat estamental de l'absolutisme a la de classes de pensament liberal, on el clergat ha perdut el gran pes social que tenia en l'antic règim.⁹ Per una banda, tenim un gran nombre de proletaris que treballen moltes hores, sense cap estabilitat, des de molt joves (nens) i per uns sous molt baixos, que fan vagues per reivindicar drets; i, per l'altra, tenim pocs burgesos que dominen la situació.

Quan la legislació liberal dóna l'atribució als alcaldes i ajuntaments de la capacitat de fer present l'Estat davant el ciutadà, això ve a representar que els ajuntaments poden dirigir establiments de sanitat, beneficència i instrucció, i conseqüentment fan una sèrie d'actuacions per donar resposta a les noves necessitats ciutadanes, bo i la manca de recursos econòmics –carrers, mercats, escoles, beneficència, hospital, etc.–; per això es dicten mesures concretes per tal de fer efectiva la normativa estatal, però són incapaços de superar els problemes econòmics i de continuïtat política, i no poden afrontar intervencions necessàries però d'una envergadura important.¹⁰

Dins les actuacions que l'Ajuntament de Mataró fa per donar resposta a les noves necessitats ciutadanes, hi trobem la creació de la Junta Municipal de Beneficència¹¹ l'any 1836, creada a partir de l'ordre del capità general de Catalunya, dictada aquest mateix any.¹² Aquesta junta, formada per cinc representants nomenats per l'Ajuntament i el rector,¹³ depèn de la Junta de Beneficència de Barcelona. La seva funció és administrar l'acolliment de les desvalgudes (òrfenes, velles i pobres) a l'antic convent de carmelites, i l'Ajuntament li dona una subvenció de 30 duros al mes, que procedeixen de recàrrecs sobre els grans i les llavors consumits a la ciutat i el lloguer de casetes públiques, majoritàriament. Aquesta junta, a més d'encarregar-se de l'hospital de la ciutat, també és responsable del funcionament i el manteniment econòmic de l'establiment de beneficència de Sant Josep, que acull aquell mateix any pobres ancians i desvalguts (sense parlar d'orfes).

A nivell econòmic s'organitza tot un pla per recaptar diners, però finalment, per tal de garantir uns ingressos més o menys segurs a l'establiment de la beneficència, es demana l'aplicació d'un recàrrec als gèneres que entren a la ciutat per mar. L'edifici de Sant Josep, de moment, s'ocupa sota la responsabilitat del governador, ja que està confiscat per l'Estat, i l'Ajuntament no obtindrà el permís per poder-ne disposar per a beneficència fins al 1840.¹⁴ A partir de 1846 també es farà ensenyament de nenes pobres en aquest mateix edifici, suposem com un aspecte més de beneficència, perquè aquesta mateixa junta també intervé en la seva supervisió.

La creació de la Junta Municipal de Beneficència obeeix a diferents lleis, ordres, decrets i disposicions generals, les quals volen donar resposta al pensament que «la societat té el deure de socórrer als necessitats, que han de trobar empar en la seva indigència i desgràcia»,¹⁵ en concret:

- Llei de 23 gener/6 febrer de 1820 sobre l'establiment general de beneficència, que ens parla de les juntes de beneficència, administració de fons, els establiments (cases de maternitat, cases de socors, socors domiciliaris, hospitalitat domiciliaria i pública).
- Reial ordre de 16 de març de 1834, sobre la inspecció i protectorat dels establiments de beneficència.
- Mesures de seguretat pública, especialment les d'1 de març de 1836, dictades per la Capitania General de l'Exèrcit i Principat de Catalunya, en les quals es parla de la reclusió dels pobres i menors d'edat desemparats.
- Reials ordres i decrets de 1840-54, que afecten la beneficència.¹⁶
- Llei de 20 de juny de 1849, organitzant la beneficència.¹⁷

En concret, l'establiment de la Beneficència de Sant Josep s'obre inicialment, essent el que la llei de 23 de gener/6 de febrer de 1820 anomena «casa de socorro»,

i està sota la direcció i vigilància de la Junta Municipal de Beneficència i, posteriorment, en afegir-hi l'ensenyament, també compleixen els articles 71 al 85, que s'hi refereixen.¹⁶

Pel que fa a un altre àmbit de beneficència, el dels expòsits de la ciutat, fins al 1846 eren traslladats a Barcelona. Molts d'ells morien pel camí per manca d'aliments i es vol solucionar el problema, però ni l'Ajuntament ni cap polític no arriben a un acord.¹⁹

ELS INICIS DE L'ORFENAT DE SANT JOSEP

El 4 de juny de 1846 l'Associació de la Sagrada Família (branca de la Concepció), per conveni amb l'Ajuntament, es fa càrrec de l'escola de nenes pobres²⁰ que s'ubica a l'antic convent de carmelites descalços de Sant Josep, on hi ha acollides velles pobres, i bo i que l'Ajuntament pot disposar de l'edifici per dedicar-lo a beneficència, no té permís estatal per poder ubicar-hi una escola. Suposem que la instal·la aquí perquè és un ensenyament de nenes pobres i ho veu com a beneficència, i perquè en aquest local té algun dret i alhora no està plenament ocupat.

El mes d'agost és nomenada superiora Alfonsa Cavín; cap a finals d'any ja consta que algunes de les nenes pobres que assisteixen a classe es desmaïen per manca d'alimentació, i és llavors quan es pensa a donar un àpat gratuït al dia a les més pobres. Primer afronta aquestes despeses amb els estalvis de la comunitat,²¹ però al cap de poc temps proposa sufragar-les als senyors Bofarull,²² i durant un quadrimestre se'n fan càrrec. Abans de complir-se el compromís que tenien, l'11 d'abril de 1847, Alfonsa Cavín reuneix un grup de senyores benestants amb el propòsit que facin front a aquestes despeses, tal i com ho fan a d'altres ciutats, com Madrid i Barcelona.²³ Suposem que la iniciativa té èxit, es constitueixen com a Junta de Dames, i la seva primera presidenta és Manuela Palau de Bofarull.²⁴ Al cap de mig any, el 26 de novembre de 1847, Alfonsa Cavín, dins la mateixa línia, proposa a aquestes senyores la fundació d'un internat per a nenes òrfenes al mateix edifici. La idea és acollida favorablement; després de cercar els locals més adients on ubicar-lo, parlen amb la Junta de Beneficència (que és qui administra l'edifici de Sant Josep) i elles mateixes tenen cura i acondicionen les dependències. Aquesta secció d'òrfenes s'inaugura al cap de poques setmanes, el 8 de desembre de 1847, amb tres òrfenes, i a partir de llavors es prenen una sèrie de decisions i es fan una sèrie d'actes, que alguns d'ells perduren fins a l'any 1960:²⁵

- Se les forma per ser mestresses de casa i anar a servir.
- Quan tenen 16 anys, algunes òrfenes tornen amb els familiars i d'altres van a fer de serventes.
- Les senyores prometen servir les nenes l'aniversari de la fundació de l'orfenat (ho fan fins a l'any 1960).

- El dijous sant, la presidenta renta els peus a les nenes òrfenes i després donen menjar en públic a les nenes.
- Les almoines dels fidels que es fan en els monuments de les parròquies de la ciutat són per a l'orfenat. El dijous sant a la tarda i l'endemà al matí, una senyora de l'associació, amb una òrfena i una altra alumna de l'escola, es situen a la porta del temple per demanar diners per a les pobres de l'establiment que es queden a menjar.
- Les nenes òrfenes mengen separades de les altres nenes, però a classe van juntes (fins al 1936).

Aquest orfenat i menjador gratuït per a nenes pobres es va ampliant. Sabem que el mes d'agost de 1848 hi ha acollides set òrfenes i deu més ho són com a mig pensionistes gratuïtes,²⁶ el 1856 són vint-i-cinc nenes en total les que s'auxilien²⁷ i el 1864 hi ha vint mig pensionistes gratuïtes.²⁸ A finals de 1866 l'orfenat té problemes econòmics, i l'Associació de Senyores demana ajut a la ciutadania perquè en perilla la continuïtat, en no poder fer front a les despeses de l'establiment; a principis de l'any següent organitza una sessió de teatre per recaptar fons, que té molt d'èxit.²⁹ L'any 1867 l'Ajuntament comença a donar una subvenció de 240 escuts³⁰ a l'orfenat, que en aquests moments acull vint-i-quatre òrfenes, de 6 a 14 anys. Finalment, l'any econòmic 1867-68³¹ torna a consignar una subvenció per a aquest establiment d'òrfenes pobres del col·legi de la Puríssima Concepció per valor de 240 escuts, a més dels 1.712,5 escuts destinats a la beneficència de Sant Josep,³² i a partir del curs 1868/69 l'Ajuntament subvenciona les òrfenes amb 120 escuts trimestrals, però alguns pagaments s'ajornen fins a l'any següent.³³

Així doncs, fixem-nos que el manteniment, tant del menjador gratuït d'alumnes pobres com de l'orfenat, el fa la Junta de Senyores, únicament i exclusivament, fins al 1867, en què compta amb una subvenció municipal. De les nenes, en tenen cura les monges que estan al càrrec de l'escola de Sant Josep,³⁴ i la supervisió la fa la Junta Municipal de Beneficència.

El 1863, any de la crisi del cotó, se sent molt a la ciutat, i es crea el Patronat de Pobres, que pren el relleu a la Junta Municipal de Beneficència.³⁵ Els seus objectius són acollir i tenir cura dignament dels vells necessitats i hostatjar, educar i ensenyar religió cristiana als orfes desvalguts.³⁶ El Patronat té un junta formada per l'alcalde (que n'és el president) i vuit membres més, entre els quals hi ha el rector i un prevere (que n'és el secretari) i dos regidors,³⁷ essent la resta ciutadans implicats en la vida ciutadana.³⁸ Es finança a partir de donatius —del governador de la província, recaptacions a les esglésies, a les fàbriques, particulars—, en obres de teatre i subscripcions fetes en els sis districtes de la ciutat,³⁹ però sempre té problemes econòmics, bo i que compta amb l'ajut de l'Ajuntament i aquest li aprova els comptes,⁴⁰ fins que finalment es dissol el 1866. Malgrat això, recordem que aquest patronat a Mataró no es fa càrrec ni de l'orfenat ni de l'alimentació de les nenes pobres de l'escola, perquè ho fa la Junta de Senyores.

EL DOCUMENT *HUÉRFANAS RECOGIDAS EN EL ASILO DE HUÉRFANAS DE SAN JOSÉ, BAJO LA DIRECCIÓN DE RELIGIOSAS CONCEPCIONISTAS. PRESIDENTA CONCEPCIÓN DOMENECH DE FONRODONA, NOMBRADA EN MARZO DEL AÑO 1865. SU ANTECESORA Dª MANUELA PALAU DE BOFARUL.* LLIBRE MANUSCRIT DE L'ARXIU DE CONCEPCIONISTES DE MATARÓ

És una llibreta amb anotacions de quan entren les nenes a l'orfenat, on consten diferents dades personals seves i informacions posteriors a la seva sortida, que es van coneixent. Aquest document, creiem que és d'especial rellevància perquè, bo i contenir dades parcials del període que engloba, si el prenem com una mostra de les nenes acollides ens permetrà conèixer amb una mica més de detall a quina edat entraven i sortien, els anys de permanència en el centre, quina era la seva procedència, a què es dedicaven en sortir, etc.

Hi ha anotacions del període 1856-1897, tot i que falten alguns fulls enmig de la llibreta que podrien contenir dades d'algunes nenes més.

Degut a què és un document prou interessant com per arribar a algunes conclusions i alhora no és massa llarg el tros de l'època que ens ocupa, n'incloem la reproducció de les dades que conté fins al 1868, mentre que fins a l'any 1897 només hem pres nota del número d'altres que hi ha cada any.

«Ropa que se da a las huérfanas de 16 años que se van a servir:

<i>3 camisas</i>	<i>6 pañuelos</i>	<i>2 zapatos</i>
<i>3 faldas</i>	<i>3 pañuelos de cabeza</i>	<i>1 pañolón</i>
<i>2 sacos o cuerpos</i>	<i>3 medias</i>	<i>1 mantilla »</i>
<i>2 delantales</i>	<i>2 enagos</i>	

NENES	DADES PERSONALS
<i>Joaquina Pons y Costa</i>	<i>Entra el 15-5-1856. Hija de Pedro Martín y Josefa. Natural de Mataró. Nacida el 31-7-1854. Recibe el sacramento de la confirmación el febrero de 1866 y tomó el Santo Escapulario del Carmen. Recibe la comunión el 31-5-1868 siendo presidenta Dª Concepción Domenech de Fonrodona. Sale el 22-3-1870 para ir a la Casa de la Caridad de Barcelona.</i>
<i>Ana Xaudaró y Mauri</i>	<i>Fue aceptada el 8-2-1860. Hija de José y Teresa. Natural de Mataró. Nacida el 1-9-1854. Confirmación en febrero 1866.</i>

NENES	DADES PERSONALS
	<i>Primera comunió y escapulario el 30-5-1867, siendo madrina la presidenta Dª Concepción Domenech. Entra en la Sociedad de San José el 20-9-1868. Sale el 22-1-1870 para ir a la Casa de la Caridad de Barcelona.</i>
<i>Emilia Juana María Vinardell y Barrera</i>	<i>Admitida el 12-12-1860 por la presidenta Dª Manuela de Bofarull. Hija de Olegario y Arcángela. Natural de Mataró. Nacida el 22-8-1851. Recibe la confirmación. Hace la primera comunió el 19-3-1865. Recibe el escapulario del Carmen en febrero de 1866. Sale el 15-8-1867 para ir a servir a casa de D. Pelegrín Gallifa.</i>
<i>Josefa Luisa Bárbara Roca y Pons</i>	<i>Fue aceptada el 3-8-1861 por la presidenta Dª Manuela Palau de Bofarull. Hija de Salvador y Francisca. Nacida el 15-8-1853. Bautizada en la Parroquia de San Miguel del puerto de Barcelona. Toma el escapulario del Carmen el febrero de 1866. Primera comunió el 28-5-1866. Sacramento de la confirmación el 22-12-1871. Sale el 20-8-1869 para servir en casa de las Señoras Saperas.</i>
<i>Gertrudis Casabella Casanovas</i>	<i>Entra el 12-2-1864 siendo presidenta Dª Manuela de Bofarull. Natural de Mataró. Bautizada el 18-2-1856. Toma el escapulario del Carmen en febrero de 1866. Muere el 26-10-1866 a las 6 de la madrugada en el S. Hospital donde se celebró una misa de cuerpo presente. Después se celebró otra misa en San José donde asistieron las huérfanas y las señoras de la Junta.</i>
<i>Francisca Antonia María Mascaró y García</i>	<i>Entra el 24-3-1864 siendo presidenta Dª Manuela de Bofarull. Hija de Juan y Rosa. Natural de Mataró. Nace el 4-12-1849. Sale el 1-8-1865 para ir a servir a la Sra. Dª Candelaria de Palau y el 27-8-1865 marcha con su señora para Madrid.</i>

NENES	DADES PERSONALS
<i>Rosa Ana Filomena Serra y Vivé</i>	<i>Entra en mayo de 1864 siendo presidenta Dª Concepción D. de Fonrodona. Hija de Miguel y María. Natural de Mataró. Bautizada el 1-11-1852. Confirmada. Primera comunión en diciembre de 1864. Toma el escapulario del Carmen en febrero de 1866. Entra en la Sociedad de San José el 20-9-1868. El 27-12-1868 sale para servir en casa de Dª Concepción D. de Fonrodona.</i>
<i>Rosa Francisca María Campany y Soler</i>	<i>Entra el 11-1-1865 siendo presidenta Dª Concepción D. de Fonrodona. Hija de N.N. Natural de Mataró. Nacida el 20-12-1855. Confirmada. Toma el escapulario del Carmen en febrero de 1866. Sale el 1-5-1867 para ir con su padre.</i>
<i>María de la Concepción Felicia Teresa Vives y Tutó</i>	<i>Entra el 10-2-1865 siendo presidenta Dª Concepción D. de Fonrodona. Hija de José y Catalina. Natural de Llanerías Nacida el 26-11-1856. Confirmada. Toma el escapulario del Carmen en febrero de 1866. Sale el 24-2-1868 para ir a casa de su tío D. Damián Vives.</i>
<i>Rosa Martí y Carbonell</i>	<i>Entra el 20-6-1865 siendo presidenta Dª Concepción D. de Fonrodona. Hija de padres desconocidos. Natural de Mataró. Nacida el 6-8-1858. Toma el escapulario del Carmen en febrero de 1866. Muere el 15-5-1867 a las 8 de la mañana. Se le hizo celebrar una misa de cuerpo presente asistiendo las huérfanas y la Junta de señoras y se celebró una misa en San José.</i>
<i>Teresa Dolores Antonia Camps Ferrer</i>	<i>Entra el 6-12-1865 siendo presidenta Dª Concepción D. de Fonrodona. Hija de Francisco y Ana. Natural de Mataró. Nacida el 24-12-1855. Confirmada el 6-7-1867. Toma el escapulario en febrero de 1866.</i>

NENES	DADES PERSONALS
	<i>Recibe la primera comuni3n el 31-5-1868. Sale el 16-10-1871 para servir a la Sra. Dª Dolores Bofarull de Mart3, presidenta en esta fecha.</i>
<i>Elvira Josefa Francisca Montells y Vidal</i>	<i>Entra el 6-8-1866 siendo presidenta D^a Concepci3n D. de Fonrodona. Hija de Joaqu3n y Rosa. Natural de Matar3. Nacida el 10-10-1860. Recibe la comuni3n y la confirmaci3n el 7-5-1864. Entra en la Sociedad de San Jos3 el 20-9-1868. Muere el 24-12-1870 a las 5 de la tarde en el S. Hospital, celebr3ndose una misa de cuerpo presente y otra en San Jos3.</i>
<i>Rosa Dolores</i>	<i>Entra el 5-5-1865 siendo presidenta D^a Concepci3n D. de Fonrodona. De padres desconocidos. Nacida el 22-3-1858. Padrino: Francisco de As3s Janer y Rosa Janer viuda de F3lix Batlle, ambos de Matar3. Confirmada el 11-7-1858. Recibe la primera comuni3n el 28-5-1871. Entra en la Sociedad de San Jos3 el 20-9-1868. Sale para ir a servir el 16-12-1879 a casa de D^a Manuela P. de Bofarull.</i>
<i>Francisca Dolores Joaquina Estrany y Vi3as</i>	<i>Entra el 29-8-1867 siendo presidenta D^a Concepci3n D. de Fonrodona. Hija de Jos3 y Josefa. Natural de Matar3. Nacida el 28-11-1858. Confirmada el 29-7-1860. Recibe la Primera comuni3n el 9-5-1872. Entra en la Sociedad de San Jos3 el 20-9-1868. Sale el 1874 para ir a servir a casa de D^a Manuela P. de Bofarull.</i>
<i>Josefa Dolores Salvadora Estrany y Vives</i>	<i>Entra el 29-8-1867 siendo presidenta D^a Concepci3n D. de Fonrodona. Hija de Jos3 y Josefa. Natural de Matar3. Nacida el 28-7-1863. Confirmada en abril de 1864. Entra en la Sociedad de San Jos3 el 20-9-1868. Muere en el asilo el 16-3-1871 a las 10 de la ma3ana. Se celebran dos misas con asistencia de ni3as y se3oras de la Junta.</i>

Relació quantitativa de les nenes que entren a partir de l'any 1869:

Any	Número de nenes que entren a l'orfenat	Any	Número de nenes que entren a l'orfenat
1869	2	1885	1
1870	3	1886	4 (2 germanes per ordre de l'ajuntament, perquè un dels pares és a la presó)
1871	1	1887	2 (1 admesa interinament per ordre del jutge)
1872	4	1888	9
1873	3	1889	2
1874	2	1890	2
1875	1 (però falten fulls en aquest any)	1891	4
1876	1 (però falten fulls en aquest any)	1892	4
1877	3	1893	7
1879	4	1894	8
1881	5	1895	4
1883	3	1896	7

Amb les dades que consten en aquest llibre, podem extreure que:

Les presidentes de la Junta de Dames són membres de famílies benestants de la ciutat i han estat:

- Manuela Palau de Bofarull (presidenta des de la seva fundació, el 1847).
- Concepción Domenech de Fonrodona (nomenada presidenta el març de 1865).
- Dolores Bofarull de Martí (presidenta el 1871, però no sabem quan va iniciar la presidència).

Dels anys 1856-1868 hi ha anotacions de quinze nenes, les dades de les quals podem resumir en el quadre següent:

Nenes òrfenes que entren del 1856 al 1868	
Edat d'entrada*	1, 4, 5 (2), 6, 7 (2), 8 (3), 9 (3), 11, 14
Edat de sortida*	7 (mor) 8 (mor) 10 (2 moren) 11 (2) 15 (5) 16 (4)
Anys de permanència en l'orfenat ⁴¹ *	1, 2 (3), 3 (3), 4 (2), 7 (2), 8, 10, 13, 14

Nenes òrfenes que entren del 1856 al 1868	
Lloc on va quan surt*	- Casa de la Caritat de Barcelona (22-3-1870): 2 - Servir: 7. Cases: Casa D. Pelegrín Gallifa, Srs. Saperas, Candelària de Palau, Concepción D. de Fonrodona, Dolores Bofarull de Martí, Manuela P. de Bofarull (2) - amb el seu pare - amb el seu oncle - moren (4) (els anys 1866, 1867, 1870 i 1871)
Entra a la Societat de S. José el 20-9-1868	6 (gairebé totes les nenes que hi ha en aquell moment a l'orfenat, ja que només n'hi ha 3 més, de les quals no diu si han entrat o no)
Natural de	Mataró 13 Llavaneres 1 Barcelona 1
Pares desconeguts	2
TOTAL: 15 nenes	

*Amb parèntesi, hi ha el número de nenes que compleixen aquesta condició, si és més d'una.

Si comparem aquestes dades amb les que tenim de l'orfenat, obtingudes per fonts diferents al llibre d'anotacions, tenim que:

	Dades de procedències diverses		Òrfenes segons el llibre d'anotacions de l'orfenat
Any	Òrfenes acollides	Mig pensionistes gratuïtes	
1847	3		
1848	7	10	
1856		25 (no s'especifica si són òrfenes)	1
1859	9	25	
1860			3
1861			4
1864		20	7
1865			12
1866			12
1867	24		13
1868			10

Per tant, podem concloure que, efectivament, si bé aquest llibre d'anotacions és interessant, no hi ha relacionades totes les òrfenes que hi ha en l'establiment fins al 1868. Aquest fet pot ser degut a què manquen pàgines en el document, i, per altra banda, pot ser que les nenes que s'acollien a l'orfenat amb anterioritat a 1856 no s'hi consignessin, o que, fins i tot, que d'algunes acollides l'any 1865, en iniciar-se el llibre, no se'n sabés gaire dades, i en no ser prou significatives no s'hagin fet constar en aquesta relació.

Pel que fa a les nenes acollides a l'establiment, si considerem que les dades que tenim les podem prendre com una mostra de la totalitat en el període (1856-1868), podríem generalitzar algunes característiques de les òrfenes:

- L'edat d'entrada és molt variable, però la meitat ho fa entre els 7 i 9 anys.
- L'edat de sortida és majoritàriament els 15 o 16 anys (60% dels casos), i la Junta de Dames les proveeix d'una mica de vestuari.
- L'edat d'entrada i de sortida està molt relacionada amb la d'escolarització, que és dels 6-14 anys.
- Els anys de permanència en el centre (considerant que la Sociedad de San José devia ser el mateix orfenat però amb diferent nom, o una adaptació del mateix deguda a la revolució de 1868) és molt dispar, però en la majoria dels casos és de 2 a 7 anys (el 66,6 %).
- El lloc on van quan surten és majoritàriament a servir cases de famílies benestants de la ciutat (46,7 %). En destaca que hi ha una quarta part que moren (26,7 %), generalment les més petites (de 7 a 10 anys).⁴²
- Majoritàriament són de Mataró (86,7%), però del període 1869-1897 també n'hi ha alguna de Caldes d'Estrac, Palautordera, Sant Hilari Sacalm i Arenys de Munt.
- Hi ha poques nenes de pares desconeguts (13,3%).
- Més endavant també s'acolliran nenes per ordre de l'Ajuntament o del jutge, com en els anys 1886 i 1887.

Montserrat Gurrera i Lluç

NOTES

- 1.- CARLES MARTÍNEZ SHAW, «L'assistència pública a la Barcelona Moderna», *L'Avenç* núm. 91 (Barcelona, març 1986), p. 32.
- 2.- En general, totes reben subvencions públiques de caràcter directe o indirecte, i reben donacions particulars. Aquesta estructura dels ingressos té un gran marge d'oscil·lació, i obliga als centres a buscar solucions extraordinàries.
CARLES MARTÍNEZ SHAW, «L'assistència pública a la Barcelona Moderna», *L'Avenç* núm. 91 (Barcelona, març 1986), p. 34.
- 3.- Que progressivament passen a considerar aquest camp com a domini de la seva competència i assumpte inexcusable de govern.

- 4.- Martínez Shaw creu que en aquest projecte de reordenació assistencial hi ha un rerafons ideològic, que orienta el procés cap a la satisfacció de les necessitats dels grups socials que protagonitzen l'expansió econòmica i que tracten d'imposar (pel que fa al control de la població) la utilització de mà d'obra o la previsió de les crisis productives (solucions favorables a les exigències de les naixents ciutats industrials).
- 5.- FRANCESC COSTA I OLLER, *Mataró al segle XIX*, Rafael Dalmau (Barcelona 1993), p. 7. JOAQUIM LLOVET, *Mataró. Del orígens de la vila a la ciutat contemporània*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 2000), p. 247.
- 6.- Segons el llibre d'almoines de la Junta de Caritat, i que conté les actes del 7 de maig de 1799 al 12 de maig de 1803. AMM, AH-53.
- 7.- Mataró, dins el conjunt de les localitats catalanes, segons la matrícula cadastral de 1842, té 13.010 habitants, i és la setena ciutat catalana en importància. JOSEP IGLÉSIES FORT, *La població del Maresme a la llum dels censos generals*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1971), p. 102.
- 8.- Crisis de treball i subsistència: 1843 i 1847; greu epidèmia de còlera: 1854.
- 9.- Pateix la desamortització i ja no cobra el delme. En concret, a Mataró, degut al suport que l'església havia donat a l'antic règim, hi ha un caliu anticlerical que és viscut intensament, i això culmina el juliol de 1835 amb la crema dels convents dels caputxins i carmelites.
- 10.- Com és l'edificació de la presó, obertura de carrers, etc. A. GARCIA, M. GUÀRDIA, *La construcció d'una ciutat: Mataró 1500-1900*, Alta Fulla (Barcelona 1989), p. 130.
- 11.- Patronat Municipal de Cultura de Mataró. *Bloc mataroní. Una manera de fer història*, Alta Fulla (Barcelona 1990), pp. 123 i 446. RAMON SALAS I OLIVERAS, *Mataró i l'ensenyament*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1962), p. 49. AMM, AH-221.
- 12.- MASMM, Arxiu del Rector. Caixa de la Junta de Beneficència. Capitanía General del Ejército y Principado de Cataluña. Seguridad Pública. *Medidas que deben ponerse en ejecución, para la reclusión de los mendigos en el Principado*; Barcelona, 1 de març de 1836.
- 13.- Patronat Municipal de Cultura de Mataró. *Bloc mataroní. Una manera de fer història*. Alta Fulla (Barcelona 1990), pp. 123 i 446. J.M. LOZANO, *Biografía M. Alfonso Cavín*, Editorial Claret (Barcelona 1979), p. 24. RAMON SALAS I OLIVERAS, *Mataró i l'ensenyament*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1962), p. 49. AMM, AH-221.
- 14.- Per a més detalls, consulteu MONTSERRAT GURRERA I LLUCH, «Els orígens de l'escola pública de nenes de Sant Josep (1836-1850). Noves dades», *XVII Sessió d'Estudis Mataronins, 25 novembre de 2000, comunicacions presentades*. Museu Arxiu de Santa Maria i Patronat Municipal de Cultura (Mataró 2001).
- 15.- MARCELO MARTÍNEZ ALCUBILLA, *Diccionario de la administración española. Compilación*, J. López Camacho (Madrid 1887), p. 958.
- 16.- Sobre la defensa com pobres dels establiments de beneficència, dels llegats a la beneficència, la prohibició d'adquisició de béns, protectorat del govern sobre les fundacions benèfiques, classificació dels establiments, els comptes procedents de fundacions eclesiàstiques, vendes i permutes de béns; hospitalitat de dementes, obres i serveis; asils de pàrvuls, etc.

- 17.- Creació d'una junta general, de juntes provincials i municipals, fixant les seves atribucions. D'aquesta llei, hi ha un reglament per a la seva execució que fa referència a:
 - *Establiments de beneficència: classes i objecte, situació i número, obligacions i drets.
 - *Govern dels establiments: govern suprem, junta general, juntes provincials, juntes municipals.
 - *Administració de la beneficència: béns i fons, administració dels béns i rendes, pressupostos i comptabilitat.
- 18.- Específicament l'article 71 ens diu que acolliran els orfes, desemparats i nens de les cases de maternitat que hagin complert els 6 anys d'edat, així com impeditos i pobres (degudament separats per sexes). En l'article 74 parla de donar als nens/nenes la primera ensenyança conforme els articles 11, 12 i 120 del Reglament General d'Instrucció Pública de 1821, i del treball que poden fer en els tallers propis. L'article 75 fa referència a la segona ensenyança i el pas al món laboral. La resta d'articles parlen del tipus de treball, dels estalvis dels residents, dels dots i de la dimensió religiosa. El darrer article especifica que cada casa tindrà un reglament particular que parlarà de l'ordre, policia i administració.
- 19.- AMM, Acords Municipals de 28 agost, 25 setembre 1846, 15 gener i 23 abril 1847.
- 20.- També s'ensenyarà nenes benestants que pagaran per l'ensenyament.
- 21.- ACM, Exposició de la celebració del 150è aniversari de les Missioneres de la Immaculada Concepció (Mataró 2000).
- 22.- Família de rics comerciants d'avantpassats pagesos emigrada a Mataró i enriquida amb el comerç, sobretot amb Amèrica. *El full de Mataró*. Setmanari informatiu de les parròquies de Mataró, núm. 60, any 2 (1 d'octubre de 2000).
- 23.- Com ho afirma la premsa local, que comenta també com aquesta junta de senyores compta amb donatius de particulars de la ciutat, però també recapta alguns diners en sortir del temple ajudades per nenes acollides a l'establiment. *Revista Mataronesa*, núm. 11 (16-3-1856).
- 24.- ACM, *Huérfanos recogidas en el Asilo de Huérfanas de San José, bajo la dirección de Religiosas Concepcionistas. Presidenta Concepción Domenech de Fonrodona, nombrada en marzo del año 1865. Su antecesora Dª Manuela Palau de Bofarull* (llibre manuscrit).
- 25.- ACM, Exposició de la celebració del 150è aniversari de les Missioneres de la Immaculada Concepció (Mataró 2000). *Revista Mataronesa*, núm. 11, de 16-3-1856, i núm. 12, de 23-3-1856.
- 26.- J.M. LOZANO, *Biografía M. Alfonso Cavín*, Editorial Claret (Barcelona 1979), pp. 29-31.
- 27.- *Revista Mataronesa*, núm. 11, de 16-3-1856.
- 28.- *Revista Mataronesa*, núm. 50, de 25-12-1864, i núm. 38, de 30-7-1865. AMM, AH-105.
- 29.- *Crónica Mataronesa*, núm. 29, de 18-11-1866, núm. 4, de 27-1-1867 i núm. 5, de 2-2-1867.
- 30.- Es reclama aquesta partida econòmica. AMM, Acords Municipals, 8 octubre 1867.

- 31.- AMM, Acords Municipals, 8 octubre 1867 i AH-105.
- 32.- AMM, AH-105.
- 33.- AMM, AH-170.
- 34.- Segons es desprèn de *Huérfanos recogidos en el Asilo de Huérfanos de San José, bajo la dirección de Religiosas Concepcionistas. Presidenta Concepción Domenech de Fonrodona, nombrada en marzo del año 1865. Su antecesora Dª Manuela Palau de Bofarull* (Llibre manuscrit) (ACM).
- 35.- Essent el segon que s'estableix a Catalunya, després del de Barcelona i abans que se'n parlés a la resta d'Espanya.
Revista Mataronesa, núm. 40, de 10-8-1865, i núm. 50, de 8-10-1865.
Crònica Mataronesa, núm. 7, de 17-6-1866, i núm. 10, de 8-7-1866.
- 36.- *Revista Mataronesa*, núm. 40, de 10-8-1865, i núm. 50, de 8-10-1865.
- 37.- *Revista Mataronesa*, núm. 50, de 8-10-1865.
- 38.- Ferrer, Garcia Oliver, entre altres.
- 39.- *Revista Mataronesa*, núm. 16, de 22-5-64, i núm. 22, de 14-5-65.
- 40.- AMM, Acords Municipals, 29 de maig de 1866.
- 41.- Quan ens faltaven dies o un mes per complir-se un any, ho hem considerat com a any sencer.
- 42.- També es veu que no existeix cap relació amb l'any de la mort d'aquestes nenes que fes sospitar alguna epidèmia, ja que totes elles ho fan en un any diferent.

BIBLIOGRAFIA

- COSTA i OLLER, Francesc. *Mataró al segle XIX*, Rafael Dalmau (Barcelona 1993).
- GARCIA, A. i GUÀRDIA, M. *La construcció d'una ciutat: Mataró 1500-1900*, Alta Fulla (Barcelona 1989).
- GURRERA i LLUCH, Montserrat. «Els orígens de l'escola pública de nenes de Sant Josep (1836-1850). Noves dades», *XVII Sessió d'Estudis Mataronins*, 25 novembre de 2000, comunicacions presentades. Museu Arxiu de Santa Maria i Patronat Municipal de Cultura (Mataró 2001).
- Huérfanos recogidos en el Asilo de Huérfanos de San José, bajo la dirección de Religiosas Concepcionistas. Presidenta Concepción Domenech de Fonrodona, nombrada en marzo del año 1865. Su antecesora Dª Manuela Palau de Bofarull* (llibre manuscrit) (ACM).
- IGLÉSIES FORT, Josep. *La població del Maresme a la llum dels censos generals*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1971).

LLOVET, Joaquim. *Mataró. Dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 2000).

LOZANO, J.M. *Biografía M. Alfonso Cavín*, Editorial Claret (Barcelona 1979).

MARTÍNEZ ALCUBILLA, Marcelo. *Diccionario de la administración española. Compilación*, J. López Camacho (Madrid 1887).

MARTÍNEZ SHAW, Carles. «L'assistència pública a la Barcelona Moderna», *L'Avenç* núm. 91 (Barcelona, març 1986).

Patronat Municipal de Cultura de Mataró. *Bloc mataroní. Una manera de fer història*, Alta Fulla (Barcelona 1990).

SALAS i OLIVERAS, Ramon. *Mataró i l'ensenyament*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1962).

PUBLICACIONS PERIÒDIQUES

Crónica mataronesa, 1866 i 1867.

El full de Mataró, setmanari informatiu de les parròquies de Mataró. Núm. 60, any 2, 1 d'octubre de 2000.

Revista mataronesa, 1856, 1864 i 1865.

DOCUMENTS D'ARXIU

ACM, Exposició de la celebració del 150è aniversari de les Missioneres de la Immaculada Concepció (Mataró 2000).

AMM, AH-105, AH-170, AH-221 i AH-53 («Llibre d'almoines» de la Junta de Caritat, que conté les actes del 7 de maig de 1799 al 12 de maig de 1803).

AMM, Acords Municipals 1846, 1847, 1866 i 1868.

MASMM, Arxiu del Rector. Caixa de la Junta de Beneficència. Capitanía General del Ejército y Principado de Cataluña. Seguridad Pública. *Medidas que deben ponerse en ejecución, para la reclusión de los mendigos en el Principado*. Barcelona, 1 de març de 1836.

ACM: Arxiu de Concepcionistes de Mataró

AMM: Arxiu Municipal de Mataró

MASMM: Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró